

Den oversøiske udvandring fra Frejlev, Nørholm og Sønderholm sogne og lidt om indvandringen

Henning Bender har skrevet nedenstående artikel. Han er født i 1944, og blev mag.art. i historie i 1972 og var i årene 1974-2008 Aalborgs første stadsarkivar, og fra 1989 tillige leder af Det danske Udvandrerarkiv. I anden halvdel af 1970'erne startede han indsamlingskampagner for fotografier og foreningsarkivalier i det daværende Nordjyllands amt. Disse indsamlinger kunne kun gennemføres ved at oprette frivillige lokale indsamlings-, registrerings-, opbevarings- og formidlingssteder over alt i Nordjylland.

Et af disse kraftcentre blev Lokalhistorisk forening for Frejlev, Nørholm og Sønderholm sogne, som Henning var med til at oprette for 40 år siden i marts 1977.

Bestyrelsen har derfor bedt Henning Bender om at sende en jubilæumshilsen i form af en artikel til Bjergposten i år. Når den nu pensionerede stadsarkivar har valgt at skrive om udvandringen og lidt om indvandringen fra og til de tre sogne, skyldes det, at han i det seneste ti år særligt har skrevet artikler og holdt foredrag om disse emner.

Den første udvandrer fra de tre sogne vest for Aalborg

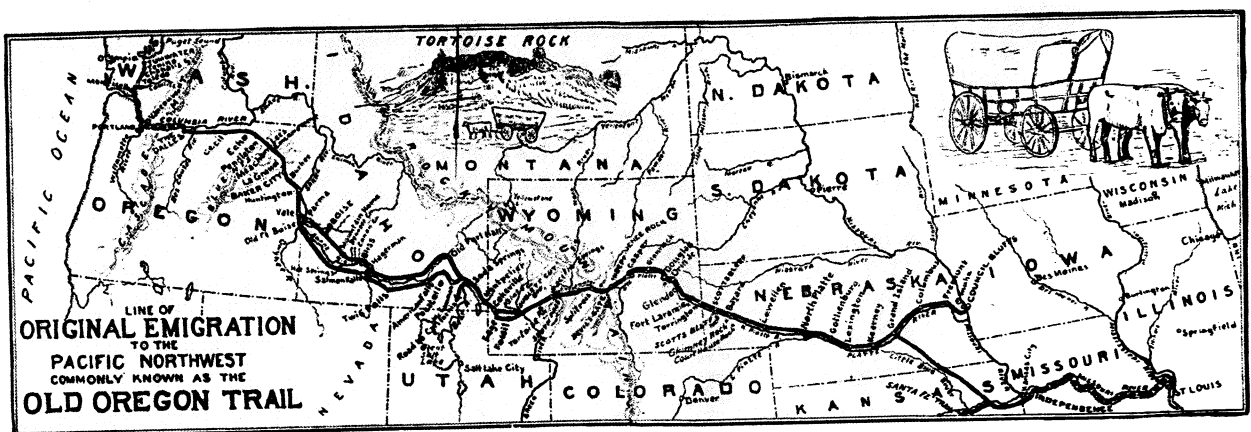
Kirstine fra Tostrup i Sønderholm sogn var ikke i tvivl om hvad der var galt, da hun den 25. juni 1854 fik voldsomme mavesmerter, opkast og diarre og da også døde dagen efter under svære pins-

ler på den amerikanske prærie i Kansas.

Kirstine Rasmusdatter (1790-1854) havde oplevet koleraens hærgen i Aalborg sensommeren 1853, og mareridtet blev genoplevet, da den store mormongruppe fra Danmark i foråret 1854 rejste ad Mississippi-Missouri til Kansas City. Af de 694 "hellige," der forlod København i juledagene 1853 var der nu knapt 400 tilbage, da karavanen den 15. juni, med 69 prærievogne, hver trukket af 4 okser, fortsatte ud over prærien mod det "hellige land". Alle håbede at køre fra "den syge luft" langs floderne, men allerede efter en uges regnvejr kørte karavanen uhjælpelig fast i mudder få kilometer vest for Kansas City.

Det skyldtes næppe, som mange troede, at de amerikanske okser ikke forstod danske kommandoer, men snarere at danskerne havde taget alt for mange og tunge møbler med hjemmefra.

Det var, mens man ventede på flere okser, til at trække vognene, at Kirstine, og 6 dage senere, hendes 72-årige mand, murer Erik From fra Aalborg, døde. De senere karavaner, fortæltes det, kunne finde vejen ved at følge begravelserne. Så først i oktober 1854 nåede 303 overlevende frem til Utah, efter at have krydset Kansas, Nebraska og Wyoming. Blandt de, der nåede frem var Kirstines datter og svigersøn, Marie Pedersdatter og skrædder Niels Christian Schou, samt ægteparrets 5 børn. Familien Schou slog sig siden ned i det sydligste Utah.

Old Oregon Trail var navnet på den lange rute tværs over det amerikanske kontinent, som mange udvandrere benyttede. Kirstine og hendes mand Erik From nåede ikke til deres destination Utah, men deres børn overlevede rejsen.

Når et ældre ægtepar fra Himmerland således endte deres dage i hvad, der den gang i 1854, var ukendt indianerterritorium, skyldtes det, at familien allerede den 25. oktober 1850, blev døbt som de allerførste mormoner. Sekten var først kommet til København i juni 1850, men den fortsatte i oktober samme år til Aalborg. Her var det straks lykkedes den første mormonmissionær at overtale forstanderen for den store nordjyske baptistmenighed, jernstøber Hans Peter Jensen (1815-1883), og med ham størstedelen af menigheden, til at antage den nye tro. Et efterfølgende salg af Jensens store jernstøberi i Nørresundby, finansierede herefter rejsen til "det hellige land" for alle, herunder Kirstine med familie. Som lån, der skulle tilbagebetales, af de, der nåede frem til Utah.

Kirstines datter og svigersøn Marie og Niels Christian Schou. De var børn af udvandrere fra bl.a. Nørholm, og boede nu i Amerika. Foto ca. 1865.

Flere rejser til Amerika

De store dødstal på rejserne til Amerika forhindrede dog ikke yderligere 11.000 danskere i at tage af sted i sejlskibsperioden før 1868. Nogle rejste vel, fordi det var en hellig pligt, andre nok snarere fordi en rejse på afbetaling, var den eneste måde man kunne komme til Amerika. Det var dog ikke alle "hellige" der nåede Utah som mormoner.

Christen Eriksen, en gårdmandssøn fra Nørholm, der i 1860'erne var blevet arbejdsmand i den aalborgensiske industri, rejste således sammen med sin familie af sted som mormoner i 1866, men faldt, sammen med familien, fra troen undervejs, og kom således gratis til Omaha i Nebraska. Det gjaldt også skomager Axel Petersen Bojer fra Løgstør, der sammen med sin hustru, Johanne fra Frejlev, sprang fra troen på det sted, ved Missouri-floden, hvor rejsen til fods over prærien skulle

starte. Disse afhoppere dannede således kernerne om hvilke de store danske bosættelser i det vestligste Iowa og østligste Nebraska voksede op i 1870erne.

Det var da også til disse stater samt Illinois, Wisconsin og Minnesota, at de fleste udvandrere fra Frejlev, Nørholm og Sønderholm sogne rejste. Det var vigtigt, at man i første omgang fandt frem til landsmænd, venner og bekendte, indtil man selv lærte sig engelsk, så man selv kunne klare sig. Det gjaldt ikke mindst "pensionisterne", der måtte finde frem til de steder i det store land, hvor deres børn havde slået sig ned.

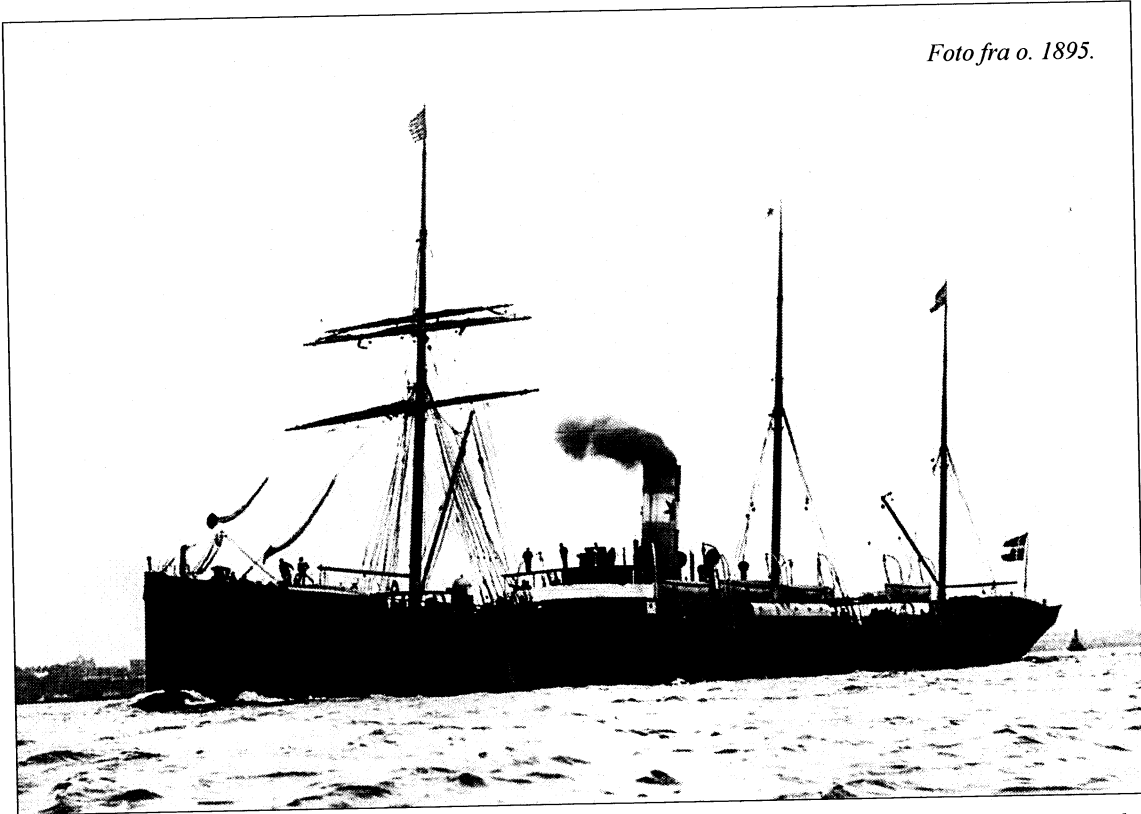
Enken Ane Jensdatter fra Nørholm

Den 5. oktober 1875 stod Ane Jensdatter, en 69 år gammel enke, således, som eneste dansker, på kajen i Quebec i Canada, efter at være sat i land fra det store britiske dampskib Sardinian fra Liverpool. For Ane havde fattighuset hjemme i Nørholm været eneste alternativ, om ikke hendes to døtre havde sendt en forudbetalt billet til Duluth i det allernordligste Minnesota.

Anes mand gennem 41 år, daglejer Peder Mikkelsen, var død den 3. marts 1873. Et par måneder senere var den yngste datter, Maren Pedersdatter, rejst til USA med sin 8-årige søn Peder Christian, og i efteråret 1874 fulgte den ældste datter, Johanne Pedersdatter med sin 1-årige datter Marie.

Gamle Ane havde herefter startet sit livs rejse. Med tog fra Aalborg den 16. september 1875 til Hamburg, herfra via Hull til Liverpool, hvorfra skibet afgik den 27. september 1875 med mere end 900 irske og russiske passagerer om bord. Ane har derfor sandsynligvis søgt sammen med en lille håndfuld svenske udvandrere på skibet, der som hun, skulle til Duluth. I hvert fald registreredes hun som "swede" ved ankomsten til Quebec. Om Ane så er blevet budt velkommen af døtre og børnebørn på kajen i Duluth den 16/10 1875 vides ikke! De kilder, jeg har brugt, tier. Men historien viser, at man nu, i modsætning til 1850'ernes og 1860'ernes store rejsegrupper, kunne foretage den lange rejse som enkeltstående individ. Og måske vigtigst: rejsen fra Aalborg til midten af det nordamerikanske kontinent, kunne nu foretages på en enkelt måned, ikke ti måneder, som tidligere.

Foto fra o. 1895.

Skibet Norge, som førte en stor del af udvandrerne over Atlanterhavet. Norge forliste i 1904 og mange druknede. Mads Chr. Madsen fra Frejlev overlevede og kom godt på land igen. Bemærk, hvor lille skibet er, til de ca.760 rejsende.

Tiden 1868-1910. Nogle tal

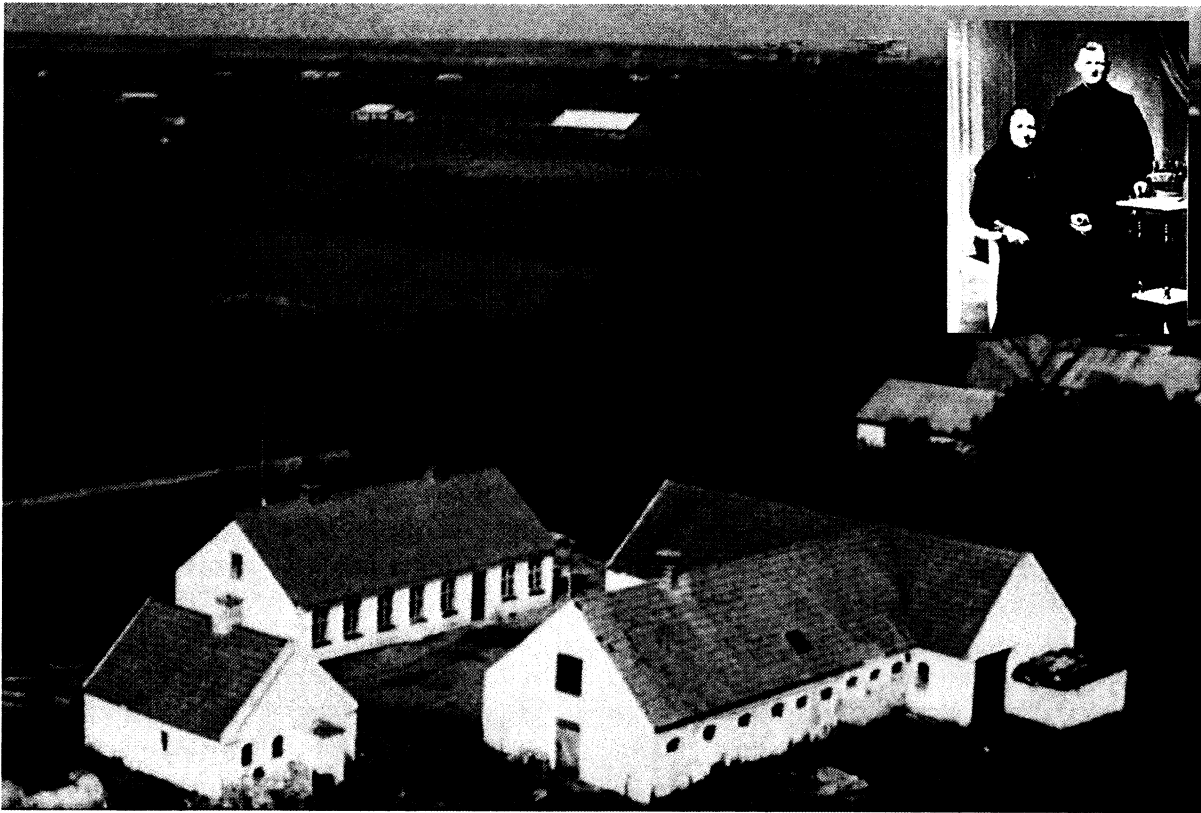
Fra og med 1868-1869 blev rejsen langt lettere. Med dampskib og damptog hele vejen frem og billigere priser betød det, at antallet af udvandrere med almindelige billetter efterhånden langt oversteg mormonernes "fribilletter". Hvor man tidligere havde brugt 10-12 måneder, med sejlskib og til fods, for at nå frem, drejede det sig nu om 4-5 uger.

Bedrageriske billetagenter betød desuden, at regeringerne i Europa netop nu indførte strikse reguleringslove, der giver os langt bedre kilder til, hvem og hvor mange, der rejste, og hvorhen de tog. Fra salget af billetter i Danmark ved vi således, at der i årene 1868-1910 blev udstedt 174 oversøiske billetter til udvandrere med fast bopæl i Nørholm, Sønderholm og Frejlev sogne. 63 fra Nørholm, 74 fra Sønderholm og 37 fra Frejlev. Vi kender derfor hver enkelt af disse rejsendes navn, alder, erhverv, afrejsetidspunkt og destination. Sammenlignes oplysningerne med udvandringen fra Danmark som helhed, viser det sig, at udvandrerne fra alle tre sogne, som fra resten af landet, mest var

unge og arbejdsføre mænd. 75 % af alle, var 16-30 år gamle og 70 % af disse var mænd. Stillingbetegnelserne svarede til danske landdistrikter, hvor mere end halvdelen af alle rejsende knyttede sig til landbruget, mens kun 10 % var håndværkere. Resten, 35 %, var uden erhverv (hustruer, børn m.m.).

Takten i udvandringen svarede til landområder i nærheden af større byer. Højdepunktet var i årene 1872-1873, mens det for byernes vedkommende blev 1880'erne og 1890'erne. Udvandringen foregik ofte trinvis: land/by/Amerika. Det var derfor landdistrikterne, der først følte manglen på billig arbejdskraft. Så samtidigt med udvandringen, var der indvandring af landarbejdere fra Sverige. Det gjaldt særligt til herregårde, som eksempelvis Store Restrup.

Vandringerne land/by/Amerika er svære at måle, de kendes bedst for tiåret 1900-1910, mens de svenske indvandrere er lettere at identificere for hele perioden.

Nældevej 67 på Restrup Enge. Her boede Anders og Mette Cathrine (se øverst i billedet), men siden også Elin og Erik Andersen, Edith og Folmer Andersen, Bendtsen familien, Kristiansen, Sander og nu Therkelsen. Luftfotoåret er ukendt.

Svenske indvandrere

Allerede i 1850'erne var der mange og store annoncer i Aalborg Stiftstidende fra agenter, der kunne skaffe svenske landarbejdere, karle, piger og drenge på hel- eller halvårsbasis til lave lønninger - med gode skudsmål og tiltalende udseender! Det blev indledningen til den første store indvandrbølge til Danmark. Det viste sig hurtigt, at det ikke mindst var de store gårde, der reflekterede på tilbuddet. I vort område, først og fremmest Store Restrup, der allerede i februar 1855 havde 6 svenskfødte tjenestefolk. Det fortsatte århundredet ud, således at 39 svenskere kan identificeres til Sønderholm, Frejlev havde 6 landsmænd og Nørholm 8. En af disse var Anders Pettersson.

Anders Pettersson 1851-1939

Anders blev født 1851 i Horred, Västergötland, men flyttede allerede i 1853 til nabosognet Ved-dige i Halland med forældre og søskende, hvor faren skulle være forpagter på en herregård.

Anders derimod rejste til Danmark i 1871, hvor han, som så mange andre svenskere, fik arbejde på jernbanebyggeriet i Vendsyssel.

Han rejste hjem i november 1874, hvor den svenske værnepligt blev afklaret, men rejste atter til Danmark i september 1875. Denne gang til Nørholm, hvor han i december 1877 blev gift med Mette Cathrine Jensdatter. Begge arbejdede herefter i mange år som daglejere på Store Restrup, men fik efter herregårdens udstykning til husmandslokker, omkring århundredskiftet, mulighed for eget husmandssted i Restrup Enge, Sønderholm sogn, fra 1905.

Huset, der stadig ligger på stedet på Nældevej 67, blev efter brand renoveret, men lånene hertil krævede dansk statsborgerskab, som Anders Pedersen, som han nu hed, fik den 13. april 1923 - efter 48 års ophold i Danmark. Mens der således var en vis tilvækst af svenskfødte, der nu skjules under fordanskede navne, var afgangenen af oversøiske udvandrere, født i de tre sogne, betydeligt større, end hvad der fremgår af udvandrerlisterne.

Mads Chr. Madsen står med sin kontrabas som nr. 8.

Lidt om udvandrere født i de tre sogne, men udvandret fra andre dele af Danmark, og om musiker Mads Chr. Madsen fra Frejlev

I 1868-1899 oplyser udvandrerlisterne kun om sidste opholdssted, og det er derfor desværre kun for 1900-1910, at man både finder den rejsendes fødested og sidste opholdssted. Men alene for disse ti år forøger det antallet af udvandrere, fra de tre sogne, med 40 personer født i området, men rejste fra en bopæl uden for området. 20 fra Nørholm, 12 fra Sønderholm og 8 fra Frejlev. For langt de fleste var sidste bopæl dog Aalborg eller nabosogne.

Hvad en af de 8 personer, der var født i Frejlev, men boede i Aalborg angår, har jeg en posthum undskyldning at fremføre. Jeg har tidligere, på den mest brutale vis, ladet musiker Mads Chr. Madsen lide druknedøden i Atlanterhavet den 28. juni 1904 sammen med 634 andre nødstedte. Det skete da DFDS's Amerikabåd Norge sank på 8 minutter efter at have påsejlet Rockall-klippen vest for Skotland. Min dødsforklaring var imidlertid forhastet, for den 5. juli 1904 sendte han et telegram fra Liverpool til sin hustru og sin 3-årige datter i Korsgade 48 i Aalborg med teksten: "Alt vel" og sejlede samme dag med det store Amerika-skib Saxonía fra Liverpool og ankom planmæssigt til Boston den 14. juli 1904.

Jeg er ikke ene om fejltagelsen, for Aalborg Amtstidende begik samme fejl og opdagede først, den 5. juli, at der var en nordjyde blandt de overlevende fra den største ulykke i dansk søfartshistorie nogensinde. Der blev derfor straks sendt en journalist fra redaktionen i Østeraagade til Korsgade, citat: "der fandt fru Madsen grædende, med bladenes løbesedler i hånden, med navnene på de ombordværende i Norge, som for den, af angst

forpinte, kvinde ikke formede sig som en passagerliste, men en dødsliste. Hun vidste dengang ikke bedre, end at kun 27 af 761 var reddede. Kunne hun så håbe, at hendes mand var mellem de 27? Hun turde det ikke!"

Men han var blandt de 27 overlevende!

Senere viste det sig, at i alt 161 blev reddet under vanskelige forhold. I alt var der kun otte redningsbåde til 224, af de 761 mennesker, der var med om bord. Værre blev det derfor, da de første tre redningsbåde, man søgte at få i vandet, knustes mod skibssiden eller havfladen, mens fire både først blev opdaget op til 10 dage senere af passerende skibe og indbragt til Skotland eller Færøerne. Men en enkelt af bådene, netop den som musiker Mads Chr. Madsen fra Frejlev og 26 andre kom med, var ikke alene den første båd, det lykkedes at få til at flyde, men den var også den eneste, der blev opdaget allerede dagen efter forliset af en trawler og indbragt til Grimsby i Nordengland. Madsen kunne derfor tage toget til Liverpool og fortsætte den Amerika-rejse, som de overlevende fik tilbudt gratis.

Bloggården på Nibevej 222 i Frejlev. Her blev Mads Chr. Madsen født og her boede han, indtil han rejste til Amerika. Fotografiet er fra omkr. 1900. Gården er nedrevet i 2000.

Selv var Mads Christian født 1872 i Frejlev som gårdmandssøn, men havde i 1890 under ophold på Støvring Højskole lært at spille violin. I 1893 havde han giftet sig med enken Kristine Jensen, født Poulsen, også fra Frejlev, men havde, efter at være flyttet til Aalborg, fået lyst til at forsøge sig frem i USA. At han nåede frem, er altså nu bekræftet. Også at han i første omgang flyttede til en jævnaldrende fætter i Kansas City, hvis adresse mærkværdigt nok, men helt tilfældigt, nogenlunde

var der, hvor Kirstine Rasmusdatter fra Nørholm engang, 50 år før, var blevet begravet på, den dengang, øde prærie.

Afslutning

Mange af de her valgte eksempler vil slægtsforskere sikkert kunne rette og under alle omstændigheder udbygge. At Kirstine Rasmusdatter er den første oversøiske udvandrer født i Nørholm, bør nok formuleres som *den første jeg kender til*. Men det kan siges, at de tre sogne vest for Aalborg fulgte den almindelige tendens for dansk udvandring til Amerika.

Til slut vil jeg naturligvis ønske foreningen et stort tillykke med jubilæet. Jeg husker, jeg besøg-

te Frejlev for 40 år siden, hvor jeg var inviteret til at holde foreningens første foredrag. Siden forstår jeg, det er gået godt med at indsamle arkivalier, men også at det er lykkedes at følge med tiden og gøre opmærksom på, hvor vigtig den lokale historie er.

Det er godt at se, at det lille frø, vi såede dengang, stadig bærer frugt.

*Henning Bender,
som kommer til
Nørholm den
14. marts 2018.*

Henning Bender, Nexø på Bornholm

Mange år at se tilbage på

Redaktionen har spurgt Irene Larsen, der er født i Sønderholm, om hun vil fortælle om sit lange liv. Hun er født i 1916 og har derfor en del år at se tilbage på. Hun starter historien med følgende:

Når man er så gammel, som jeg er, kan man sagtens huske da mejeriet i Sønderholm blev bygget. Vi børn syntes det var et vældigt spændende byggeri, og vi fandt da også en masse hvide flisestykker, som vi kunne lege med. Dengang lå mejeriet jo nærmest på marken, og de huse, der er omkring det i dag, var slet ikke bygget på det tidspunkt.

Pigen på billedet, er jeg usikker på, hvem er, men mejeriet i Sønderholm ligger i baggrunden. Det blev bygget omkring 1926. En 2-rækkers roe-såmaskine ses også.

Jeg husker også den gamle præstegård. Det var en gammel bindingsværksgård, og den lå lige ved siden af den nuværende præstebolig i Sønderholm.

Ja, jeg kunne blive ved med at opremse, men må hellere præsentere mig ordentligt:

Jeg er født Irene Margrethe Abildgaard og er datter af Marie og Jens Abildgaard i Sønderholm. De boede på Vestervej 20, da jeg blev født den 3. maj 1916, men da mine forældre blev gift i 1907, boede de i Holme i Porsheden de første tre år, og flyttede derefter til Sønderholm. Mor og far fik først fem piger, og derefter to drenge. Min storesøster Martine Nielsine blev født juleaften den 24. december 1910. Hun flyttede til Randers og døde i 1991. Edel Jensine blev født 6. august 1913. Hun boede i Gerding ved Skørping, døde i 2005. Helga Marie blev født 9. marts 1915. Boede på Duedalsvej på gården Højvang. Jeg, Irene Margrethe, er som sagt født 3. maj 1916. Jeg har boet i Hals i halvtres år og bor nu i Aalborg. Min lillesøster Anna er født 19. februar